

vremena« i pitaju se: »Vrijeme na konjima / hoćemo li stići«, a svi prelaze u tišinu kada se izgovore i njihovi se glasovi stope u »glas iz planine«. Taj »glas iz planine« je i nađena pjesma pjesnikova. Ako je pjesnik, poput lovca, pošao u planinu samoće i u gluvoj planini, na prestolu tišine našao svog dvojnika i njegovo blago, sišao u sebe i u nepoznatu li vratio se s pjesmom, sigurno je, njegov zavjet i čin su ispunjeni, tj. njegov »pribor za vatru« nije bio uzaludan. »Moje pero od starog ognjila« — ovaj stih Marković ispisuje na završetku ove svoje dosad najbolje knjige — a to »pero od starog ognjila« iskovanu uspjelo je ovog puta da probudi »žarko sjeme vatre«, da zasija i zaplamsa »ispod jezika«. Iako se u Markovićevoj poeziji prestižu metafizičke i zemne slike, lipak, njegove su pjesme »riječi sa zemljom« pomiješane.

»Tražim jednu poeziju / jednostavu i prostu / koja može da nas zagrije / i opet da nas rashladi / i koja dopušta da se zavode / u moju lovačku kolibu / ... / riječi pomiješane za zemljom...«

DOKO STOJIČIĆ: »STRAHOTE RAJA«,
»Bagdala«, Kruševac, 1979.
Piše: Vida Tomić

»Da mi je sresti čovjeka koji umije
da čuti, pa da se siti ispričamo.«

(Kineska izrečka)

Pojavila se paradoksalna knjiga *Strahote raja* Đoka Stojičića. Pred ustaljeni način razmišljanja o knjigama postavila je nekoliko problema i uglavnom »sezame otvori se« ulaz nije pronađen.

U čemu je problem?

Kad nam je autor priznao, sam i svojevolumno, da je to što se u knjizi nalazi doslovno »čuo u snu i jednostavno zapisao — do detalja tačno kako je čuo«, u zapadnjačkom načinu mišljenja i svojinskog poimanja tvorevina duha, iskrsava, kao santa leda na obzoru, pitanje autorstva. To čak pomalo zvuči i kao pravno pitanje, da ne kažemo svojinsko. S druge strane, u uobičajenoj karti estetsko-teorijskih koordinata ne nalazi se baš koordinatni kvadratić u koji bismo udobno smjestili ove tvorevine duha. Tu i počinje problem. Ovi iskazi mijesu »po mjeri« ni u jednom »kvadratiću« ustaljenih mjera. Pa? Da li je to uopšte važno? Zašto uopšte proliivati mastilo tvrdeći za jabuku da nije knuška.

Jedan drugi način mišljenja, nazovimo ga istočnjačkim, jednostavno bi nam rekao: »Pojedite jabuku i uživajte u tome«. Nije li to zaista način da pridemo ovoj knjizi?

Čudno je da poslije (tolikovjekovne priče o »inspiraciji«, kao stvaralačkom stanju mijesmo spremni da prihvatimo i stanje »sna kao takvo«.

Pri tom, nadrealistički postupak »slobodnih asocijacija« kome, izgleda, naš »racionalistički« način življenja i mišljenja ipak nije dozvolio da prodre u neke dublje slojeve »duha« ili »duše«, ili komunikacije s »onostranim«, »iracionalnim«, ili kako hoćete, ne sporimo pravo autorstva. Naravno, duhu zapadnog mišljenja najvažnije polazište je »volja« i »svijest«. Usudićemo se još

jednom da se vratimo na jedno istočnjačko poimanje »onostranog« svijeta.

To je misao koja smatra da je »ovostrano« samo jedna ravan »mnogostranog« univerzuma s kojim mi dolazimo u dodir na razne načine, ali ga »racionalno« ne uspijevamo shvatiti ili formulirati, što ni u kom slučaju ne znači da ne postoji, između ostalog govori o takozvanoj »akasa ravni« u kojoj ostaje »zapisana«, ili možda bolje reći kodirana, svaka naša misao, kao energetski trag.

Nijesu li, možda, ne samo *Strahote raja* koje mozak Stojičićev povremeno u snu »čita, nego i sva kreativna djela (ne samo umetnička) dešifrovanje tih spregova koje negdje, u dubini ličnosti ili univerzuma, čuva naše »kolektivno nesvjesno«, kako bi ga mazvao Jung.

I nije li možda to razlog što se u stariim istočnim civilizacijama umjetnik smatrao »medijumom«, pa su se tvorevine duha gledale kao kolektivna pojava.

Cini mi se da iskazuje *Strahote raja* treba čitati i razumjeti jednostavno, tako kako su napisani, kao poruke. I naravno, uživati u onome što one nose »iza riječi« kako bi to rekli stari Kinezi. »Mreža nije ono što je kreacija, kreacija je »ono između«, arabeska prostora koju mreža riječi naslućuje.

Izgleda da treba da naučimo da uživamo u toj svjetlosti »između niti«, u tim neobičnim spregovima koji su isuviše čudni da bi se mogli izmisliti. Zato ne lomimo glavu oko autorstva i svrstavanja ove zbirke u poeziju, afonizme, filosofeme i tome slično. Đoko Stojičić je isto toliko autor svoje knjige kao što je bilo koji drugi stvaralac autor onoga što priznajemo kao autorstvo. No, to nije ni bitno. — Pojedimo jabuku i uživajmo u njoj, u tome je svrha svake dobre knjige.

SLOBODAN KALEZIĆ: »SJENKE I STVARI«
»Pobjeda«, Titograd, 1979.
Piše: Vuk Milatović

Znameniti pisac Vladan Desnica tvorac je moderne književne strukture, retke u našoj savremenoj književnosti. Osoben kao romansijer i pripovedač, sve više je predmet interesovanja današnjih tumača literature. Neodoljiva umetnička snaga koja nije iz Desničinog književnog stvaralaštva glavni je motiv, podsticaj ili povod nemalog broja studija i oglada. Svoj poetski stav Desnica je iskazao rečima: »Umetničko djelo, ako nema vrijednosti kao takvo, nema vrijednosti ni kao bilo što drugo«.

Ispitujući strukturu Desničinih pripovedaka, Slobodan Kalezić je, pre svega, bio inspirisan navedenim piščevim stavom. Dakle, kroz književne strukture on proučava prirodu umetnosti, odnosno literarnosti Vladana Desnice. Njegovo istraživačko iskustvo metodološki ja zasnovano na teoriji strukturalizma, sasvim modernom konceptu interpretacije književnog dela. Svestan velike intelektualne snage Vladana Desnice i delikatnosti vlastite metodološke orijentacije, Kalezić je najpre izgradio potrebne teorijske okvire svog ispitivanja, ali ne sputavajući piščev tekst, ne gušeći naučnom aparaturom suptilno pripovedačko stivo. U svom teorijskom određenju Kalezić raspravlja o pojmu strukturalizma i strukture koliko mu to nalazu potrebe istraživanja, mada bi za znatijeljnijeg čitaoca takvo raspravljanje, studioznije dato, moglo biti još privlačnije.

Slobodan Kalezić u knjizi *Sjenke i stvari* nastoji da širokim zahvatima, krajnje precizno i mikroanalitički, uđe u neobičan pripovedački svet Vladana Desnice. On zapaža da je osnovna karakteristika Desničinih pripovedaka »bogatstvo socijalnog života i historijskog iskustva, transponovanih sredstvima moderne književne artikulacije«. Ispitujući socijalnu strukturu ove proze, Kalezić ne gubi iz vida gust splet istonjskih i drugih okolnosti pod kojima je obitavao čovek o kome piše Desnica. Autor ove knjige vodi brigu da u procesu interpretacije ne pridaje umetničkom tekstu veću ulogu, i značenjsku i funkcionalnu, od one koju realno ima.

Kalezić je svestan činjenice da tumačenjski odnos prema umetničkom tekstu ne sme biti jednostran. On se zalaže za izvornost tumačenja, za radikalniju kritičarsku vizuru, nikada ne gubeći iz vida tekst kao litarnu činjenicu, kao osnovni istraživački podsticaj. Ta kritičarska vernost tekstu, iznalaženje metoda imanentnog pripovedačkom delu, svakako je dobra osobina knjige *Sjenke i stvari*. Precizna analitičnost i spremnost autora da se uhvati ukoštac s najsuptilnijim problemima, ali ne i po cenu bilo kakvog rezultata, jasno određuje Kalezićevu kritičarsku orijentaciju. Vidna je njegova borba za vlastitu kritičarsku volkaciju, želja da se oslobodi literature koja je uticala na formiranje njegovih teorijskih stavova. Po njemu, teorija je upotrebljiva ukoliko je podobna za tumačenje određenog teksta.

Kalezić pripada tipu književnih kritičara zagovornika jasne i čiste kritičke reči, čiji je jedini cilj — jednostavnim, ali ne uprošćenim kritičkim iskazom otkriti zakone sklopa književnog dela, prirodu umetničkih sredstava i njihovu funkcionalnost. Iako je njegov postupak u suštini strukturalistički, bio je svestan nedostataka tog danas popularnog specijalističkog metoda, njegovog relativizma i jednostranosti.

U nastojanju da Desničine pripovedke proučava u okviru određenih struktura i strukturalnih odnosa, Kalezićev postupak egzaktnog raščlanjavanja uverava nas u punu osmišljenost kritič-